

УДК 791.633:792

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/46-2-3>**Сергій ПЛУТАЛОВ,***orcid.org/0000-0001-9155-5324**старший викладач кафедри сценічного мистецтва
Луганської державної академії культури і мистецтв
(Київ, Україна) si.plutalovv@gmail.com***Ганна ШЕВЧЕНКО,***orcid.org/0000-0003-3040-0008**викладач вищої категорії
Чернівецького обласного фахового коледжу мистецтв імені Сидора Воробкевича
(Чернівці, Україна) shev4enkanna@i.ua***Вікторія ЧЕРНОВА,***orcid.org/0000-0003-2556-4278**магістр кафедри сценічного мистецтва
Луганської державної академії культури і мистецтв
(Київ, Україна) vikamostovaya123@gmail.com*

СКЛАДНИКИ РЕЖИСЕРСЬКОГО ЗАДУМУ АНЖЕЛІКИ ТА КОСТЯНТИНА ДОБРУНОВИХ У ПОСТАНОВКАХ ДОНЕЦЬКОГО АКАДЕМІЧНОГО ОБЛАСНОГО ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ (М. МАРІУПОЛЬ)

У статті досліджено та проаналізовано сучасні технології створення образного бачення та художнього рішення вистав.

Художній образ – одна з основних категорій естетики, яка характеризується притаманному тільки мистецтву способу відображення та перевтілення реальності. Відтворюючи (інтерпретуючи) світ героїв драматичного тексту, режисер співвідносно з творчими запитами, прагненнями та ідеалами втілює у сценічному образі індивідуальну суму уявлень та відображає відношення театру до предмета відображення. В українському театрі кінця ХХ – початку ХХІ століть відбулися суттєві зміни, які торкнулися всіх боків його діяльності. Сучасний театр стає на інноваційний шлях розвитку, використовуючи досягнення нових технологій в основних складниках постановочного процесу: режисерської експлікації, створенні ескізів декорацій та костюмів, а також у втіленні сценографічного рішення вистав. Нові технології здійснюють великий вплив на розвиток театру як виду мистецтва: з'являються унікальні форми вистав, нові театральні спеціальності, специфічні технології постановочної творчості та театральної справи, інформаційні технології у сценографії збільшують діапазон можливостей створення унікальної форми вистави.

Мета дослідження – розкрити сутність сучасних технологій образного бачення та художнього рішення як складника режисерського задуму.

Методами дослідження є: аналітичний метод – у вивченні різних джерел літератури з даної проблеми та передового театрального досвіду; теоретичний – в узагальненні й систематизації праць дослідників даних галузей; методи включеного спостереження, опитування, співбесід з метою дослідження технології сучасного образного бачення та художнього рішення як складової частини режисерського задуму; компаративний метод – у проведенні порівняльного аналізу різних підходів діячів театру та сучасних технологій втілення образного бачення та художнього рішення у сценічних постановках. Наукова новизна визначається тим, що проаналізовано сучасні технології та методи сценічного втілення образного бачення в художнє та сценографічне рішення на фактологічному матеріалі сучасних вистав Донецького обласного руського драматичного театру (м. Маріуполь).

У статті виокремлено важливі етапи роботи над художнім образом та образним рішенням сучасної вистави. У театрі на межі ХХ – ХХІ століття відбулися суттєві зміни, які торкнулися всіх боків його діяльності, пов'язаних з використанням інформаційних та мультимедійних технологій. Сучасний театр стає на інноваційний шлях розвитку, використовуючи досягнення нових технологій в основних складниках постановочного процесу: режисерської експлікації (найголовнішою складовою частини – художнього образного бачення, зерна вистави), створенні ескізів декорацій та костюмів, а також у втіленні сценографічного рішення вистав. Нові технології здійснюють великий вплив на розвиток театру як виду мистецтва, з'являються не тільки унікальні форми вистав, нові театральні спеціальності, специфічні технології творчості та театральної справи, але й змінюється саме поняття створення художнього образу в сценічному творі.

Ключові слова: художній образ, образне рішення, сценографія, сучасні технології.

Serhii PLUTALOV,

orcid.org/0000-0001-9155-5324

*Senior Lecturer at the Department of Performing Arts
Lugansk State Academy of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine) si.plutalovv@gmail.com*

Hanna SHEVCHENKO,

orcid.org/0000-0003-3040-0008

*Teacher of the highest category
Municipal Institution «Chernivtsi Regional Professional College of Arts named after S. Vorobkevych»
(Chernivtsi, Ukraine) shev4enkanna@i.ua*

Viktoriia CHERNOVA,

orcid.org/0000-0003-2556-4278

*Master at the Department of Performing Arts
Lugansk State Academy of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine) vikamostovaya123@gmail.com*

VIVID VISION AND ARTISTIC DECISION AS CONSTITUENTS OF STAGE-DIRECTOR INTENTION OF A. DOBRUNOVA AND K. DOBRUNOV (ON THE EXAMPLE OF PRESENTATIONS OF DONETSK REGIONAL RUSSIAN LEGITIMATE DRAMA, MARIUPOL)

In the article the done analysis of modern technologies of creation of vivid vision and artistic decision of presentations.

Raising of problem is an image – one of basic categories of aesthetics that is characterized inherent only to the art of method of reflection and reincarnation of reality. Recreating (interpreting) the world of heroes of dramatic text a stage-director, in correlativeness with creative queries, aspirations and ideals, incarnates in a stage character the individual sum of presentations and represents attitude of theatre toward the article of reflection. In the Ukrainian theatre of end of XX – substantial changes that touched all parties of his activity took place beginning of XXI of centuries. A modern theatre becomes on the innovative way of development, drawing on accomplishment of NT in the basic constituents of raising process: stage-director explication, creation of sketches of sceneries and suits, and also in embodiment of stage design decision of presentations. NT carry out large influence on development of theatre as to the type of art: the unique forms of presentations, new theatrical specialities, specific technologies of raising work and theatrical business, appear; information technologies in scenography increase the range of possibilities of creation of unique form of presentation.

Research aim – to expose essence of modern technologies of vivid vision and artistic decision as a constituent of stage-director intention.

Research methods. Analytical method – in the study of different sources of literature on this issue and theatrical advanced experience; theoretical – at generalization and systematization of labours of researchers of these industries; methods of the included supervision, questioning, interview – with the aim of research of technology of modern vivid vision and artistic decision as a constituent of stage-director intention; comparative method – in realization of comparative analysis of different approaches of figures of theatre and modern technologies of embodiment of vivid vision and artistic decision in a stage raising. A scientific novelty is determined by that analyses modern technologies and methods of a stage embodiment of vivid vision in an artistic and scenographic decision on factual material modern presentations of Donetsk regional Russian legitimate drama (Mariupol).

In the article the important stages of prosecution are distinguished of image and vivid decision of modern presentation. In a theatre substantial change, that touched all parties of his activity, constrained with the use of information and multimedia technologies, took place on verge of XX of – XXI century. A modern theatre becomes on the innovative way of development, drawing on accomplishment of NT in the basic constituents of raising process: stage-director explication (the most important constituent – artistic vivid vision, grain of presentation), creation of sketches of sceneries and suits, and also in embodiment of scenographic decision of presentations. NT carry out large influence on development of theatre as to the type of art, the unique forms of presentations, new theatrical specialities, specific technologies of work and theatrical business, appear not only, but also the self-concept of creation of image changes in a stage work.

Key words: *image, vivid decision, stage design, modern technologies.*

Постановка проблеми. Сучасне театральне мистецтво багатозначне, різноманітне та часто складне для сприйняття невідповідним глядачем. У прагненні сучасного мистецтва до максимальної самостійності та виявлення своєї театральної природи спостерігається парадок-

сальний процес змішування видів мистецтва – своєрідного синтезу та народження нових форм сценічного мистецтва, тим не менш, взаємодій режисера і театру зазнали ряд принципових змін, особливо протягом останніх десятиліть.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Особливостям створення художнього образу вистави присвячені роботи багатьох дослідників, практиків і теоретиків театру, філософів та психологів різних часів. На думку Д. Чайковського, загальносценічний образ видовища – це особлива, специфічна форма відображення дійсності засобами сценічного мистецтва (Чайковський, 2000). Засоби сценічного мистецтва формують поняття сценографії.

Теоретичний аналіз проблем сценографічної творчості проведено в працях В. В. Базанова (1997), В. І. Березкіна (2008, 2007), М. М. Громова (1983, 2006), М. Френкеля (1980), Д. Лідера (2004) та ін., в яких приділяється увага питанням розвитку, аналізу функцій та типології світової та вітчизняної сценографії в контексті культури. Важливими вважаємо наукові праці, які аналізують художній образ вистави (Ю. Барбой (2008), А. Михайлової (1995), В. Шеповалов (2014)). У працях цих авторів аналізується положення про діяльність усіх форм сценографічної творчості як організованої динамічної системи.

Принципово новим у теоретичній частині мистецтвознавства стала поява методологічних концепцій аналізу творчості сценографів, досліджень специфіки художньої культури. Зокрема, новим технологіям у сценічному мистецтві другої половини ХХ – початку ХХІ століття присвячені роботи К. З. Акопяна, М. А. Арварського, А. С. Запесоцького, М. С. Кагана, Н. А. Хренова, Т. Е. Шехтер, Ю. М. Шора, А. К. Якимовича та ін.

Фундаментальна робота О. Попова «Художня цілісність вистави» (2013), а також дисертаційне дослідження Т. Астаф'євої «Нові технології у сучасному постановочному процесі» (2011) є найбільш цікавими роботами останнього часу з тематики новітніх технологій у театральному мистецтві.

Мета статті – проаналізувати сучасні технології створення образного бачення та художнього рішення.

Виклад основного матеріалу. Театральне дійство існує тільки в теперішньому часі, поза живим контактом із глядачем театр перестає бути театром. Вистава існує у свідомості режисера та акторів як певна уявна реальність, яка кожен раз реконструюється наново в часі та просторі, у процесі сценічної дії. Кожне покоління глядачів повинно пройти певну театральну школу, щоб стати рівноправним учасником процесу народження вистави. Жанр, форму та всю змістовість вистави, як і всякого художнього тексту, роль художнього рішення та образного бачення вистави в сучас-

ному театрі не можна розуміти поза контекстом цілісного сприйняття культурного процесу.

Стилістика та почерк режисера драматичного театру складається з багатьох факторів, структурно можна виокремити такі складники, як: ідейна позиція, коло проблематики вибраної драматургії, жанрова спрямованість вистав, художній образ вистав. Якщо деякі фактори залежать від об'єктивних причин, то створення та реалізація художнього образу сценічного твору залежить від суб'єктивних факторів: світобачення та світовідчуття режисера, його ідейної позиції, ступеня обдарованості та емоційного, психологічного і професійного досвіду. Говорячи про режисерський задум, основним джерелом якого є внутрішня індивідуальна позиція, не можна не говорити про особистість режисера.

Аналізуючи творчість Костянтина Добрунова, головного режисера з 2000 по 2015 рік, та Анжеліки Добрунової, режисера-постановника з 2002 року і дотепер, можна сказати, що їхня діяльність, втілена в сценічних творах, визначила ідейну позицію, образно-художнє направлення та своєрідний стиль Донецького обласного руського драматичного театру (м. Маріуполь).

Відомо, що, відтворюючи (інтерпретуючи) світ героїв драматичного тексту, режисер співвідносно з творчими запитами, прагненнями та ідеалами втілює у сценічному образі можливе, бажане, передбачуване. Однак сценічний образ не діє сам по собі, його функції в процесі соціального і духовного споживання залежать від підтексту, який у свою чергу пов'язаний з історичною дійсністю, життєвим та духовним досвідом глядача, його світобаченням, рівнем культури та інтелекту, естетичним досвідом, тобто з тим, що в даний момент займає його думки, хвилює його почуття, бентежить його уяву.

Дослідники-мистецтвознавці вважають, що процес теоретичного усвідомлення художнього образу в мистецтві починається з виокремлення його із синкретичної цілісності міфу, вже античне визначення «ейдос» – це і зовнішній вид, абрис предмету, і його чиста, позатілесна та позачасова сутність, ідея (Бахтін, 1998). Мистецтво пов'язано з ейдосом не безпосередньо, а через «мимеміс», що вказує на залежність, «відображуваність» образів по відношенню до сприйнятої художником дійсності. Загальносценічний образ вистави являє собою «неподільну сукупність, творчий синтез її складників: образу дії, пластично-просторового (зорового) образу, звукового образу, атмосфери і темпоритму вистави» (Чайковський, 2002).

Враження від п'єси, думки режисера щодо прочитаного, життєвий досвід, світобачення та його

особисті ідеали збуджують його втілити для глядача картину, яка складається в яскраве полотно, основу задуму вистави. Глядач, який є сприймаючою стороною, тим не менш стає досить активним учасником творчого процесу – його уява теж задіяна та працює на відтворення тієї картини, яку йому представляють автори вистави.

За твердженням теоретиків та практиків театру, сценічний образ складається з багатьох компонентів. Серед них вагому частину займають: видовищний компонент, а саме декор, лінія, колір, світло, тон; пластичний компонент – жест, поза, ракурс, рух, динаміка; ритмічний компонент – ритм, темп, циклічність. Значущими є компоненти сценічного образу – звуковий (тембр, висота, гучність, довжина, динаміка) та музичний (мелодія, гармонія, інтонація, форма).

Сценічний образ повинен втілювати багаторівневу змістовність задуму режисера, яка містить думку, смисл, чуттєву достовірність, наочність, асоціативність тощо. З огляду на специфіку мистецтва театрального мистецтва головним фактором створення сценічного художнього образу у виставі стає сценографічне рішення дійства.

У ряді дослідницьких робіт визначення «сценографія» трактується як певний етап розвитку театрального мистецтва. У найбільш розгорнутому вигляді ця думка виражена В. Берьозкіним у книзі «Театр Йозефа Свободи», в якій автор виокремлює в історичному генезисі ряд етапів еволюції та останній етап – від початку XX століття до наших часів – відносить до розвитку власне сценографії: «відокремлення сценографії виражалося в розробці своїх специфічних засобів виразності, свого матеріалу – сценічного простору, часу, світла, руху» (Берьозкін, 2008). Сценографія – один із виразних засобів художнього дійства, як продукт сценічного мистецтва вона виключає своє автономне, незалежне існування, являючись лише частиною дієвого видовища, рисою образу, створеного із цілого ряду компонентів: дії акторів, музики, технічного оснащення тощо. Загалом, функції сценографічного рішення можна охарактеризувати як *інтерпретаторські*, тобто такі, що перекладають вербальні образи у візуально сприйнятливий, та *наочні*, що надають ідейно-тематичну, а також жанрову визначеність змісту й формі дійства.

Нині існують такі напрями сценографії:

1. Реалістичний або оповідний (принцип втілення образного бачення, що відповідає життєвій правді);

2. Метафоричний або алегоричний (єдине образотворче рішення, яке виражає сутність дра-

матичного твору та режисерського задуму, у втіленні місця дії об'єктивна реальність перетворюється, деформується);

3. Дієвий або алегорично-предметний (використання речей через їх перевтілення, перетворення, трансформацію, відмова від декоративного середовища взагалі як відтворення реального оточення);

4. Функціональний (нове направлення, яке з'явилося у кінці XX – початку XXI століття), де художній образ набуває свого голосу у фарбах, фактурах, матеріалі, створюючи не тільки місце та час дії, але й цілісність окремого виду мистецтва.

За останній історичний період кінця XX – початку XXI століття театральний процес зазнав суттєвої трансформації: акторська гра, питання режисерського стилю, вплив технічного прогресу, інтеграція різних видів мистецтва, виникнення нових форм та жанрів, але у драматичному мистецтві передусім змінилися підходи до створення та втілення на сцені художнього образу вистави. Таким чином, проблема збереження художнього рівня театрального-декоративного мистецтва (сценографії як такої) в сучасних умовах стоїть гостро. Поява нових технологій стала одним із важливих факторів, які сприяють взаємопроникненню просторових та часових мистецтв.

Якщо проаналізувати вистави театрів України останніх двадцяти років, то можна простежити, що розвиток сценографічного мистецтва йде шляхом інтеграції: по-перше, засоби та прийоми доповнюються сучасними технологіями, по-друге, режисер-постановник все частіше виступає і сценографом, і автором інтерпретації драматургічного тексту. Це все закономірні зміни, які передбачені все більшою актуалізацією особистості в мистецтві власної думки та переконання за умов існування в епоху постмодерну. За Х.-Т. Леманом, сучасне театральне мистецтво розкриває сутність тенденції постмодернізму, де розрізняються три рівні тексту: вербальний, сценічний і текст перфомансу (Леман, 2013). Дослідник зазначав, що постдраматичний театр тяжіє до не ілюстративної дії, стверджує жест (перфомативний акт), демонструє власну реальність (самоідентифікацію). Останні роки підтверджують і наочне стирання меж між рівнями тексту, поєднання їх та взаємозумовленість.

Структурна складова частина сучасного сценічного образу являє собою співвідношення предметно-дійсного та смислового (того, що мається на увазі) і містить автологічну структуру (прямий смисл), металогічну структуру (перероблений смисл) та суперлогічну структуру (узагальнений смисл) (Ісаєва, 2013). Нові технології на сцені

надають можливості не тільки створенню ілюзії, фантасмагорії та фантастики, але й відтворюють атмосферу повного занурення, де театральний простір не має меж. Правильне й точне використання сценічних технологій – віртуальних, медійних – спроможне бути і власне прийомом, і допоміжним засобом, й ілюстративним рішенням, і метафоричним стимулом, і навіть власною персонажною сіткою.

Аналізуючи образне рішення в роботах К. та А. Добрунових, у Донецькому обласному руському драматичному театрі (м. Маріуполь) можна простежити сучасні тенденції створення сценічного художнього образу у виставах.

З появою нових технічних можливостей у сучасній театральній творчості проявляються тенденції втілення сценічної метафори через взаємодії художніх мов, перетинання їхніх смислових полів. Частим прикладом, можна сказати, закріпленням уже прийомом, є використання у сценографії мультимедійної проекції як засобу кордонів фізичного та психологічного стану героїв. Відео проектує мрії, сновидіння, фантазії, внутрішній неспокійний стан персонажа тощо. Яскравим прикладом є вистава «Красне та чорне, або Маріупольський скарб Нестора Махна» за п'єсою В. Сухорукова, за жанром це романтична версія одного вбивства, художник-постановник Тетяна Савіна, режисер-постановник Костянтин Добрунов.

Режисер відтворює на сцені унікальну атмосферу Маріуполя часів романтичного 1919 року та трагічного 1937 року. У виставі використовується мультимедійний екран, на якому протягом вистави демонструються ключові символічні малюнки та відео: жито, натовпи людей, безкрайне поле, хроніка подій того часу тощо або й допоміжні ілюстративні кадри: коні, море (у сценах втечі), які доповнюються написами, що уточнюють рік та місце події. Відео, що проектується, додає динаміки всій дії разом зі поворотним колом, на якому обертається декораційна конструкція.

Досить розповсюдженим сучасним прийомом є використання мікрофону в дійстві. Часто мікрофон установлюється на стійці й персонажі підходять до нього в епізодах, де потрібно втілення режисером атмосфери довіри, сповідання, інтимності. Мікрофон виконує роль установлення психологічного засобу для прихованих почуттів, хоча мікрофон за своєю сутністю призначений для протилежної функції – публічності. Цікавою трансформацією цього прийому є використання мікрофонів у рок-опері «Біла ворона» Г. Татарченка та Ю. Рибчинського, сценограф лауреат премії імені В. Клеха Світлана Канн, режисер-постановник Анжеліка

Добрунова. Всі актори співають наживо, тому використовують петлички, але у виставі є також і стаціонарний мікрофон, якому персонажі надають функцію «вільного мікрофону». Загалом, вся сценографія даної вистави втілена за допомогою новітніх технологій: світлові та декораційні елементи не театральні, а скоріше естрадні, концертні. У поєднанні з трагічною історією вони народжують нові смисли у створенні художнього образу.

Інтерактивність – один з улюблених прийомів режисерів сучасного театрального мистецтва. Нові віртуальні технології дозволяють глядачеві перевтілитися зі спостерігача у співавтора, здатного впливати на розвиток та модифікацію твору театрального мистецтва. Принцип інтерактивності як форма співтворчості постановника та глядачів модифікує твір театрального мистецтва, сприяє багатству творчості. Встановлюючи прямий контакт із глядачем, режисер створює новий ірреальний простір без меж, що робить художній образ вистави більш насиченим та таким, що повністю сприймається глядачем. «Роман про дівчат», інсценізація за романом В. Висоцького авторів О. Котова та К. Добрунова, вже у самій драматургії спирається на цей сучасний прийом. Апелювання до глядача, персонажі переказують історію, яка з ними трапляється, й одночасно перед очима глядача розгортається пряме та безпосереднє дійство. Цікаво, що цей прийом використовується у створенні у виставі образного бачення – прощання з епохою, що робить прийом інтерактивності більш контрастнішим та впливовішим на емоційне співчуття.

Прийомом у сценографії є стирання кордонів ірреального простору, коли глядачі стають ніби безпосередніми учасниками дії. Засобів для втілення цього прийому багато: зміна прийнятого розмежування – сценічний простір – глядацька зала; залучення та безпосередня взаємодія з глядачем до чи під час вистави; зміщення ігрового простору в бік глядача та ін. Частіше за все цей прийом використовується на сценічних майданчиках невеликого розміру або й зовсім на не прилаштованих до театральних видовищ локаціях. Не виключенням є вистави: парадоксальна комедія «Пікнік» за п'єсою Ф. Аррабала та лірична комедія «Саруханова, пити будеш» за п'єсою М. Розовського, які йдуть на малій сцені. Режисер-постановник та сценограф Анжеліка Добрунова використовує невеликий простір для створення відповідної атмосфери шляхом розширення та стирання кордонів між глядачами та виконавцями. Ще до початку вистави «Пікнік» персонажі дійства зустрічають глядача у фойє у вигляді абсурдних Янголів-санітарів, а простір

вистави «Саруханова, пити будеш» продовжується в глядацькій залі завдяки художньому рішення – «безкінечний ремонт».

Таким чином, можна стверджувати, що образ грає все більш значну роль у сучасній театральній практиці, адже він став вираженням та поняттям, які протистоять тексту, фабулі або дії/акції. Віртуальне мистецтво, яке ввійшло в сучасний театр, здійснило можливість упровадження в театральне видовище унікальної можливості імітації реальності, відображення життя у трьохмірному відображенні місця дії, трансформації часу та простору, сприяло вдосконаленню технологій створення вистави.

Висновки. Синтезування різних видів сучасних засобів виразності, зокрема медійних та комп'ютерних, розширює можливості для творчого процесу. Художній образ, образне бачення і рішення вистави завжди створювалися з орієнтацією на культурний та мистецький досвід глядацької аудиторії, сучасний глядач вимагає візуалізації

та конкретності технічних засобів виразності. Водночас оточуючий культурний простір насичений віртуальними та комп'ютерними технологіями, завдяки чому уява і фантазія глядача цілком підготовлені до незвичайності та нереальності того, що відбувається на сцені. Художнє рішення театральної вистави сучасного театального мистецтва вимагає точного і влучного втілення певних «натяків» на функціональному рівні у сценографії, яке ґрунтується на активній співтворчості глядача, його уяві, в зануренні в дійство. Мистецтво сучасного театру звертається до проблеми втрати реальності, для його естетики нині характерні безкінечна варіативність у спробі опису дійсності, стирання кордонів між головним і вторинним, ігрове засвоєння хаосу, знищення, нарешті, самого об'єкту мистецтва та переконання, що об'єктом може бути що завгодно. І це все стає можливим завдяки новим сучасним технологіям створення художнього образу на сцені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Астафьева Т. В. Новые технологии в современном постановочном процессе : дисс. ... канд. искусств-я : 17.00.09 ; Гуманитарный университет профсоюзов. Санкт-Петербург, 2011. 160 с.
2. Базанов В. В. Работа над новой постановкой (технология оформления спектакля) : учебное. пособие. Санкт-Петербург : СПбГАТИ, 1997. 46 с.
3. Барбой Ю. М. К теории театра : учебное. пособие. Санкт-Петербург : СПбГАТИ, 2008. 238 с.
4. Березкин В. И. Театр художника : монография. Москва : Аграф, 2008. 524 с.
5. Громов Н. Н. Горизонты сценографии. Художественная условность в искусстве оформления спектакля : монография. Санкт-Петербург : Акционер и К, 2006. 279 с.
6. Енциклопедія постмодернізму / за ред. Ч. Вінквіста, В. Тейлора ; пер. англ.. В. Шовкун, наук. ред. О. Шевченко. Київ : Вид-во Соломії Павличко Основи, 2003. 503 с.
7. Ковальчук О. «Д. Лідер. Театр для себе». *Студії мистецтвознавчі*. Київ : ІМФЕ НАН України, 2007. № 3 (19). С. 141–142.
8. Корнієнко Н. Український театр у переддень третього тисячоліття. Монографія. *Пошук. Картини світу. Ціннісні орієнтації. Мова. Прогноз*. Київ : Факт, 2000. 160 с.
9. Леман Х.-Т. Постдраматический театр. Москва : ABCdesign, 2013. 312 с.
10. Липківська А. Десять років по ревізії. Погляд на вітчизняну сцену на рубежі століть. *Вісник Львівського університету : Серія «Мистецтвознавство»*. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. Вип. 1. С. 79–100.
11. Попов А. Д. Художественная целостность спектакля ГИТИС. Москва : ГИТИС, 2012. 2496 с.

REFERENCES

1. Astafeva T. V. (2011) *Novye tekhnologii v sovremennom postanovochnom protsesse* [New technologies in the modern production process] Sankt-Peterburg : Gumanitarnyy universitet profsoyuzov. [in Russian].
2. Bazanov V.V. (1997) *Rabota nad novoy postanovkoy (tekhnologiya oformleniya spektaklya)* [Work on a new production (performance design technology)]. Sankt-Peterburg : SPbGATI. [in Russian].
3. Barboy Yu. M. (2008) *K teorii teatra* [To theater theory]. Sankt-Peterburg : SPbGATI. [in Russian].
4. Berzkin V. I. (2008) *Teatr khudozhnika* [Artist's theater]. Moskva : Agraf. [in Russian].
5. Gromov N. N. (2006) *Gorizonty stsenografii. Khudozhestvennaya uslovnost' v iskusstve oformleniya spektaklya* [Scene design horizons. Artistic convention in the art of setting up a performance]. Sankt-Peterburg : Aktsioner i K. [in Russian].
6. Vinkvist Ch. ta Teilor V. (ed.) (2003) *Entsyklopediia postmodernizmu* [Encyclopedia of postmodernism], Kyiv : Vyd-vo Solomii Pavlychko Osnovy. [in Ukrainian].
7. Kovalchuk O. (2007) «D. Lider. Teatr dlia sebe» [«D. Leader. Theater for yourself»]. *Studii mystetstvoznachchi*. vol. 3 no. 19. pp. 141-142. [in Ukrainian].
8. Korniienko N. (2000) *Ukrainskyi teatr u peregden tretoho tysiacholittia* [Ukrainian theater on the eve of the third millennium]. Kyiv : Fakt. [in Ukrainian].
9. Leman Kh.-T. (2013) *Postdramaticheskiiy teatr* [Post-dramatic theater]. Moskva : ABCdesign. [in Russian].
10. Lypkivska A. (2001) *Desiat rokiv po revizii. Pohliad na vitchyznianu stsenu na rubezhi stolit* [Ten years after the audit. A look at the domestic scene at the turn of the century]. *Visnyk Lvivskoho universytetu: Serii mystetstvoznachstvo* : vol. 1. Lviv : Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, pp. 79 – 100. [in Ukrainian].
11. Popov A. D. (2012) *Khudozhestvennaya tselostnost' spektaklya GITIS* [The artistic integrity of the GITIS performance]. Moskva : GITIS. [in Russian].